

ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД МИСЛИВСЬКИМИ НАЗВАМИ У ГОВІРЦІ С. КУШНИЦІ ІРШАВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Випуск 19.

УДК 811. 161. 2' 28

Ковач Г. Із спостережень над мисливськими назвами у говірці с. Кушниця Іршавського району Закарпатської області; 14 стор.; кількість бібліографічних джерел – 28; мова українська.

Анотація. У статті вперше аналізуються мисливські назви говірки с. Кушниця Іршавського району Закарпатської області. З'ясовується їх етимологія, поширення в інших говірках, відповідники в літературній мові. Встановлюється, що найбільшу кількість мисливських назв у говірці становлять слова спільнослов'янського походження.

Ключові слова: назва, мисливська лексика, говірка, Боржава, Кушниця.

Resume. In the article hunters' names of the dialect of the village of Kushnytsia, Irshava district, Transcarpathian region, are analyzed for the first time. Their etymology and spreading to other dialects and their using in literary language are elucidated. The conclusion is made that still the words of co-Slavic language make up the greatest number of hunters' names of the dialect.

Key words: name, hunters' vocabulary, dialect, Borzhava, Kushnytsia.

Село Кушниця лежить у долині р. Боржава та її притоки Лисичанки, за 37 км від районного центру. Місцева українська говірка належить до групи боржавських говірок закарпатського говору. У ній можна спостерегти чимало типового для фонетики, морфології і синтаксису цієї групи. Багато сходжень, подібностей у лексиці, однак є й виразні відмінності, зокрема у сфері традиційних мисливських назв. Мешканці села мають родинні зв'язки з мешканцями навколишніх сіл. Спілкуючись, вони з'ясовують, наприклад, що в с. Кушниця на означення 'поцілити у звіра' побутує лексема *погадити*, а мисливцями с. Довгого вживається слово *потрафити*; або у значенні 'скалить зуби (про звіра)' у с. Лисичові поширене *шкіриц'а*, а для говірки с. Кушниця характерне *скалит*.

Матеріал для цієї статті зібрано влітку 2007 року на основі складеного власними силами питальника. Опрацьовуючи мисливські назви с. Кушниця, ми перш за все виділили кілька тематичних груп, зокрема це назви: 1) об'єктів полювання; 2) засобів полювання; 3) процесу полювання; 4) осіб – учасників полювання; 5) мисливських собак та частин їх тіла; 6) рушниць, її частин та зарядів.

За нашими спостереженнями, народні мисливські назви в говірці с. Кушниця представлені одиницями різного походження і різної частоти вживання, у тому числі й архаїчними, відживаючими, а також інноваціями. Отже, тут є, крім влас-

не українських назв і назв, успадкованих із праслов'янської доби, ряд запозичень (з угорської, німецької, польської, румунської та ін. мов).

У статті представлені назви, які, на нашу думку, відбивають загальну картину того, із яких шарів складається говіркова підсистема загальних мисливських назв. Найдавніші з походження номенни сягають праслов'янської мови і давньокіївської (давньоруської) доби. Із цієї категорії давніх назв у тематичній групі **назв об'єктів полювання** (назв тварин і частин їхнього тіла) представлені:

Дикий звір 'тварина в природному, дикому вигляді' *Дон:е* *буде облава на дикого звіра* // Загальна назва дикої тварини успадкована з псл. *zvěřь 'звір, дика тварина' (ЕСУМ II 251; Фасм. II 87; Преобр. I 246; Німч. 170); староукр. *zv'ěrь 'дика тварина) звір' (ССМ I 391). *Звір* відоме у літ. мові як 'дика, звичайно хижа, тварина' (Гр. II 132; СУМ III 484). Пор. бойк. *зв'ір* 'звір' (Он. I 324). Як збірна назва *зв'іри* // *зв'іри*на подано у Г. Аркушина (Арк. К. № 72). *Дікий* сягає походж. псл. *dikъ, що одного кореня з *divъ, *divъjь (ЕСУМ II 68-69; Фасм. I 514; Преобр. I 184-185). Відоме у літ. мові як 'той, який перебуває у первісному, природному стані, живе на волі, не приручений, на відміну від свійського (про тварин)' (Гр. IV 98; СУМ II 274). Пор.: гуц. *дік'ий* 'несміливий, стисливий, сором'язливий' (МСГГ 48), наддністр. *дікий* 'дикий' (Др. 42).

Воўк 'сірий вовк' *Маї злі воўци / кої ве'ликьї сн'їх / бо н'їшчо їм їсти* // Походж. сягає псл. *v'lkъ (ЕСУМ I 411; Фасм. I 338; Преобр. I 92). Добре відоме у літ. мові як 'хизак родини собачих, звичайно сірої масті' (Гр. I 244-245; СУМ I 711). Із таким же значенням ця лексема побутує у гуц. говорах (ГГКС 40; МСГГ 28). Пор. ше: бойк. *воўк*, *воўг* (Он. I 137), західнополіс. *воўк* (Арк. СЗГ I 67). У західнополіс. говірк. групах побутує ще *с'іри*, *с'єрій*, *с'іроманец'* (Арк. СЕ 27).

Клы 'ікла звірів' *У старого дикунна маут быти доўгі клы* // Своїм походж. сягає псл. *klybъ

* Перша згадка назви села Кушниця датується 1318 роком. На час написання "Історії міст і сіл УРСР" воно нараховувало 3475 мешканців, проте сьогодні воно є постійним місцем проживання для більш ніж 5000 осіб. У селі є середня школа, де навчається близько восьмисот учнів, бібліотека, Будинок культури, дільнична лікарня, Кушницький міжшкільний навчально-виробничий комбінат, музична школа. На території села розміщені радгосп "Кук", де вирощують лікарські трави, філіал Ужгородського механічного заводу "Ясенова", приватне підприємство "Лісовий дар", спільне українсько-чеське підприємство "Аміда" (спеціалізується на виготовленні намистинок), приватна пекарня, що забезпечує хлібобулочними виробами всю округу.

‘ікло’, **kъlo* ‘т. с.’, що пов’яз. чергув. голос. з **kolti* ‘колотити’ (ЕСУМ II 293; Фасм. II 255-256). Українська нормативна форма *ікло* (СУМ IV 15-16) виникла внаслідок розвитку початкового *i* (*u*) перед *k*, після якого занепад редукований (Німч. 348). У словнику Б. Грінченка подано *кло* як ‘ікло (свиняче)’ (Гр. II 252). Пор.: західнополіс. *ікло*, *ікол* (Арк. СЗГ I 198), наддністр. *ікло*, *клавак* (Др. 69), гуц. *клик* (ГТКС 96).

Кожка ‘шкіра звіра’ *Іс кожї ли|сицї і файній |буде воротник* // Походж. пов’яз. з псл. **koža* < **kozja*, пох. від **koza* ‘коза’; перв. знач. ‘козяча шкура’ (ЕСУМ II 493; Преобр. I 367). У староукр. мові *кожа* ‘шкіра, шкура’ (ССМ I 489). Відоме у літ. мові (Гр. II 263; СУМ IV 208). Уживане й в ін. говорах: гуц. *кожє* ‘оброблена шкіра’ (МСГГ 81), бойк. *кожа* ‘шкіра тварин з шерстю’ (Он. I 364).

До цієї тематичної групи долучаємо також:

Добыча ‘звір, здобутий на полюванні’ *Нис|кы мы мали на вадас|цї файну добычу* // Утвор. суфікс. способом від *добути* (Гр. I 400; СУМ II 328). Походж. пов’яз. з псл. **byti* ‘бути’. Пор. ще: біл. *добуча*, рос. *добыча* (ЕСУМ I 308-309; Фасм. I 231; Преобр. I 58). У Гр. фіксується як *добиц* (Гр. I 396), а у пізніших словниках укр. мови зустріч. *добіча* (ВТССУМ 307; НТСУМ I 562). Вжив. ще у бойк., західнополіс. говорах (Он. I 223; Арк. СЗГ I 136; Арк. К. № 74).

Із запозичень:

Ізраїа ‘звірі (вовки), які знаходяться разом’ *На Поло|нин і вўча|рї від іли ізраїу воўкіу* // Номен запоз. з пол. *zgraja*, що етимологічно розкладається на прийм. *z* та ім. *graja*, похідний від *grac* ‘валувати, гвалтувати (про собак)’, якому відповідає укр. *грати* (ЕСУМ II 253). Літ. *згряя* ‘група птахів, тварин, риб’ і т. ін., які тримаються разом’ (СУМ III 523). Фіксується і як ‘товпа, скопище; шайка’ (Гр. II 141). Пор. західнополіс. *зїраїа* ‘група мисливських собак’ (Арк. К. № 80).

Шпїцак ‘молодий ріг оленя без сучків’ *Шпї|цак не та|кыї цї|ін:ыї / йак ве|лїкї ро|гы* // З нім. *Spitze* ‘верхушка, вістря’ (Фасм. IV 474). Пор. західнополіс. *шпїцак* ‘лось з одним гострим рогом’ (Арк. СЗГ II 275), гуц. *шпїц* ‘вістря, гострий кінець чого-небудь’ (ГТКС 219).

Курўнка ‘великі роги дорослого оленя’ *Курў|нка до|бытомо оле|на |была чоты|рох ме|т|рова* // Запоз. з лат. *corōna* ‘вінок, вінець, гірлянда’ через посер. пол. в др. мову (ЕСУМ III 41; Фасм. II 334; Преобр. I 360). Існує думка, що це запоз. з лат. *corōna* ‘вінок’ прийшло через нім. посер., а саме з днв. *korōna* (Преобр. I 360). З лат. мови виводив даний номен також І.Вагилевич (Дз. ВПДІЗ 163). Літ. *корона* ‘металевий з коштовними прикрасами вінець, що його носять на голові монархи, як символ влади’ (Гр. II 287; СУМ IV 297); діал. *коруна* ‘корона’ (СУМ IV 302). Пор.: бойк. *корўна* і *курўна* ‘вінець молодій під час весілля’, ‘царство небесне, небо’ (Он. I 379), гуц. *курўнка* ‘коронка; заст. металевий гріш’ (МСГГ 90), буков. *корўнка* ‘мереживо; тюль’ (Прок. 434).

Шкура ‘шкіра з оленячих ніг’ *Йак тро|феї ш|куру бе|ре моло|дїї вадас* // Трактуються як запозичення з пол. *skóra* ‘кожа, шкура’ (Фасм. IV 451). Відоме у літ. мові (Гр. IV 503; СУМ XI 484). Пор.: гуц. *шкурат* (*шкурак*) || *шкуратїна* ‘зношені кожух, кептар; висушена шкіра будь-якої тварини’ (ГТКС 217), бойк. *шкурє* ‘шкіра на барані’ (Он. II 385).

Тематична група назв способів полювання включає такі одиниці:

Засада ‘спосіб полювання, коли мисливці засідають, чекаючи на звіра’ *Да|коли пї|дне се|дї|ме у за|сад|ї / че|каучи на з|вїрку* // Корінням сягає псл. **saditi*. Хоча не виключено, що це пізніше засвоєння з російської мови. Пор.: біл. *засада* ‘очікування на звіра під час полювання’, рос. *засада* ‘на медведя’, слвц. *zaseda*, макед. *zасада*. (Фасм. III 544; ЕСУМ V 162-163). Характерна і для літ. мови (Гр. II 92; СУМ III 300). Пор.: західнополіс. *засáда* (Арк. СЗГ I 176; Арк. К. № 13), гуц. *засітка* (МСГГ 64).

Облава ‘процес полювання на звірів групою мисливців’ *Вада|сує|ме на воўка ли|ше облавоу* // Пор. рос. *облава*, бр. *аблава*, пол. *oblawa* ‘облава’. Напевно зв’яз. чергув. голосного з *лов*, *ловить* (ЕСУМ V 135; Фасм. III 102). Але існує припущення про запоз. з свн. *abelouf* ‘місце, куди спрямовуються дикі звірі при цькуванні’ (Преобр. I 628), яке викликає сумнів у фонетичному відношенні. Назва відома у літ. мові (Гр. III 13; СУМ V 516). Пор. західнополіс. *облава* (Арк. СЗГ II 4; Арк. К. № 3, 4), гуц. *обла́в* (МСГГ 120).

Гайтованє ‘полювання з гончими’ *Пїт час гай|тованє |кажд|жыї |вадас с|тоит на с|воўму ш|тонт|ї* // Із дієсл. *гайтівати* < уг. *hajt* ‘ганяти’, звідки й пол. *hajtować* ‘робити облаву’ (ЕСУМ I 4545); пор. ще укр. *гайтівання* ‘полювання з гончими’ (ВТССУМ 218; Гр. I 266), утвореного від *гайтівати*; пор. пол. *hajtować* ‘робити облаву’ (ЕСУМ I 454). Пор. ще гуц. *гайтівє* ‘полювання’ (МСГГ 32).

Серед назв засобів полювання найдавніше, мабуть, утворення:

Жилїза ‘металева пастка для лисиць’ *У жил|їза ли|сицїа па|де не|часто* // Своім походж. сягає псл. **želēzo* ‘залізо’. На укр. ґрунті *желізо* перейшло в *зелізо* (внаслідок уподібнення *ж* до наступного *з*), а це – в *залізо* (внаслідок зближення початкового *ze-* з преф. *za-*) (ЕСУМ II 228-229; Фасм. II 42-43; Преобр. I 22). Лексико-семантичний спосіб творення (відбулося перенесення назви з назви металу, з якого виготовлений предмет). Літ. *залізо* ‘хімічний елемент, твердий ковкий метал сріблястого кольору, який, сполучаючись із вуглецем, утворює чавун і сталь’ (СУМ III 190). Пор.: західнополіс. *жилїзо* (Арк. К. № 66), *желіско* (Арк. СЗГ I 153), бойк. *желіско* (Он. I 250).

Із пізніших утворень:

Силка ‘пастка для лисиць у вигляді петлі’ *У сил|ку ро|зумна ли|сицїа не|упаде* // Назва утворена суфікс. способом. Походж. сягає др. *сил*; пор. ще: рос. *сил*, *сил*ок, біл. *сіло*, пол. *silka*, чеш. *osidlo* ‘пастка’, слвц. *osidlo* ‘т. с.’ (ЕСУМ V 230;

‘пастка’, слвц. *osídlo* ‘т. с.’ (ЕСУМ V 230; Фасм. III 621-622). Літ. норма *сильцэ, сільцэ* (СУМ IX 174). У Гр. зафіксовано дві назви, які позначають одне поняття: *сіло* ‘петля, сілок’, *сільцэ* ‘сілок’ (Гр. IV 126). Пор. західнополіс. *силó, сил’цэ* (Арк. СЗГ II 144; Арк. К. № 19, 20).

Отрoвa ‘отрута для мишей; отрута для лисиць’ *Отрoвy у при’манку кла’де ли’ше |рапи’ци’ // Утвор. від отрoв’ити за допом. флексії -а; пор. літ. отрy’ити док. в. до тру’ити ‘знищувати, морити отрутою’ (СУМ X 297). Походж. сягає псл. *truti, *trovo ‘споживати, витратити, перетравлювати; тру’ити’, пов’яз. чергуванням голосних з ітеративом *traviti ‘травити’ (ЕСУМ V 656; Фасм. IV 91-92). Літ. отрy’та ‘речовина, здатна викликати отруєння живого організму’ (СУМ V 811). Але фіксується і отрo’ва ‘отрута’ (Гр. III 76; ВТССУМ 867). Пор.: західнополіс. отр’ава (Арк. СЗГ II 19; Арк. К. № 59), бойк. отр’ова (Он. II 30), наддністр. трут’ка (Др. 118).*

Цікавою щодо походження є й одна з назв пасток:

Сло’пниц’ ‘самостійно зроблений пристрій для ловлі мишей’ *Ма’ї |л’іпшій’ тот’ сло’пниц’ |йа’кым’ мош’ |м’ити |нарас’ дві |мыш’и // Передбачають звуконаслідувальне утворення, паралельне до *хлоп- ‘хлопати’ і порівнюють з англ. slap ‘хлопок’, нвн. schlapp (хлоп!), Schlapp ‘шльопання рукою; удар; поразка’. Пор.: рос. слопéц ‘пастка, западня; капкан’, пол. slopiéc ‘пастка, западня (з деревини)’, ч. слц. slopec ‘пастка’, chlopec ‘тс.’. Пов’яз. з псл. *slopъ, *slap- (ЕСУМ V 303; Фасм. III 675); значення, напевно, від планочки, стовпця, який притримує пружину в пастках (Преобр. II 324). Літ. слопéць ‘рід пастки для птахів’ (Гр. IV 153; ВТССУМ 1345). Пор.: бойк. слопéць (Он. II 230), гуц. сліп // слопéц (ГТКС 173; МСГГ 178).*

На позначення **помосту на дереві** для стрільби вживають:

С’ідалo ‘поміст на дереві для стрільби у ведмеда’ *Д’аколи на |с’ідал’і |т’реба |про’чекати |п’у’дне // Походж. пов’яз. з псл. *sědēti, *sěsti (<*sěditi) (ЕСУМ V 227; Фасм. IV 618). Назва утворена суфікс. способом від дієсл. основи сідати (Гр. IV 125; СУМ IX 212-214). Вжив. у літ. мові як ‘перекладина, жердина у пташнику чи в клітці, на яку сідають на ніч кури або індики’, перен. ‘місце, або предмет, на яких сидять, на які сідають; сидіння’ (СУМ IX 212); сідало ‘насісти (про курей на сідалі)’ (Гр. IV 125). У гуц. говірках вжив. як ‘сідниці’ (МСГГ 174), а в бойк. це ‘місце, на якому сидять кури’ (Он. II 217).*

Група назв рушниць, її частин та зарядів представлена переважно запозиченнями, як-от:

Пу’шка ‘загальна назва рушниць; мисливська рушниця’ *На ва’даску |муса’ї |т’и с’ |пу’шкою’ // Через п. ruszka запоз. з днв. buhsa, яке походить від нлат. buxis ‘коробка зі самшиту’ (ЕСУМ IV 645-646; Фасм. III 415). Автори ЕСУМ вважають непереконливою думку (Преобр. II 158) про утвор. за допомогою суф. -ьк(а) від дієсл. пуск’ать, пуц’ать. Зустрічається у (Гр. III 503), з ремаркою ‘діалектне’*

зафіксовано у (СУМ VIII 412). Пор.: гуц., бойк. пу’шка ‘тс.’ (МСГГ 160; ГТКС 160; Он. II 163), поліс. пу’шка 1) бот. ‘порхавка’; 2) анат. ‘щиколотка’; 3) ‘тупий кінець яйця’ (Лис. СПГ 181), західнополіс. пу’шка ‘посудина для зберігання пороху’ (Арк. К. № 137).

Г’верa ‘загальна назва рушниць; мисливська рушниця’ *Перед ва’даскою |г’веру |т’реба |чистити // З нвн. Gewehr ‘рушниця’, яке пов’яз. з днв. werian ‘захищати, обороняти’; від дієслова werian за допом. префікса gi- було утворено іменник gi-werī, який первісно означав ‘те, що служить для захисту’ (ЕСУМ I 486). На думку О.Гвоздяк, в українські говірки Закарпаття це слово потрапило письмовим шляхом через різноманітні армійські розпорядження, офіційні документи. Говорить вона і про втрату голосними ознак довготи / короткості та відкритості / закритості (Гв. 60, 62). З ремаркою ‘діалектне’ гвер фіксується у (Гр. I 347; СУМ II 44). Ареал назви охоплює гуц., бойк., буков. говори (ГТКС 52; Он. I 164; Прок. 416).*

Шр’іт ‘дріб для стрільби (на зайців)’ *Шр’іт’и |т’реба |дер’жати |у |ко’роп’ці’ // Запоз. з нім. Schrot ‘дріб’ (СІС 752; ССІС 757). Літ. норма шр’іт (Гр. IV 512; СУМ XI 530). Пор.: гуц., наддністр. шр’оти (МСГГ 229; Др. 47), західнополіс. шр’ім (Арк. К. № 132).*

Кар’тич ‘заряд, трохи більший за дріб, який використовується для полювання на диких кіз’ *Об’и |убити |дики |kozy |т’реба |мати |кар’тич // Через рос. посередництво (рос. картéчь) запоз. з нім. мови (нім. Kartätsche) (ЕСУМ II 396; Фасм. II 204). Літ. картéч ‘шріт великого розміру для рушниць’ (СУМ IV 110). Відоме і в західнополіс. говорах (Арк. СЗГ I 212; Арк. К. № 133).*

Із назв, що характеризують **процес догляду за дикими звірами:**

Об’оріх ‘пристрій для зберігання сіна’ *У |об’ороз’і |добре |дер’жати |с’іно |бо |не’ |могне // Укр. оборіг утвор. від береж’у ‘турбуюся’. Пор. ще: рос. оборóг ‘стіг’, чеш. brh, brha, пол. bróg ‘стіг, куча’ (Фасм. I 153). Літ. оборіг ‘повітка на чотирьох стовпах для зберігання сіна, збіжжя і т. ін.’ (Гр. III 21; СУМ V 550). Пор. гуц. óборіг (МСГГ 122; ГТКС 136), буков. оборіг (Прок. 446), західнополіс. оборіг, оборóга (Арк. СЗГ II 5; Арк. К. № 165).*

Назви місць, де звірі ховаються, відпочивають (**удень або вночі**):

Но’ра ‘нора звіра’ *У но’рі |ли’сиці’ |у |н.у |ве’|лика |йама // Походж. сягає псл. *nora, повяз. з *noriti ‘занурювати, топити’ (ЕСУМ IV 111; Фасм. III 82-83; Преобр. I 612). Відоме у літ. мові (Гр. II 570; СУМ V 442). Й.О.Дзензелівський фіксує такі значення: 1) ‘заглибина під землею з виходом назовні, вирита твариною для житла’; 2) перен. ‘темне, тісне житло [але не джерело – отвір, яким виходить із землі вода]’ (Дз. ПССДЗ 30). Пор.: гуц., наддністр. норá (МСГГ 118; ГТКС 133; Др. 111), бойк. нурá (Он. I 494). Г.Аркушин фіксує цей номен як ‘місце, де лежали вовки; місце, де зимують*

ведмеді' (Арк. К. № 33, 36), а як жаргонізм подає його на позначення хати (Арк. СЕ 57).

Йама 'простора пещерка в лісячій норі, у самій глибині' З *йама* *лисиця* у не' *вот'агне* *ни'йакый* *пес* // Своім походж. сягає псл. **jata*, а не **ama* (Фасм. IV 555). Вжив. у літ. мові (Гр. IV 540; СУМ XI 644). У закарп. гов. відоме ще як 'заглибина, впадина, викопана або утворена в землі; могила' (Дз. ПССДЗ 47); пор. ще ін. знач. 'підніжжя гори; найнижче місце на скелі; мн. багато заглибин' (МСГГ 234), проте у цих говірках відомі ще: 'могила; погріб; кагат' (ГГКС 67). Ареал назви продовжується у гуц., бойк., наддністр. говірках (МСГГ 234; ГГКС 67; Он. II 402; Др. 99). У західнополіс. гов. поширене як 'будь-яке заглиблення в землі' (Арк. СЗГ II 287) та 'місце, де вовки виводять малят; викопана яма на звіриній доріжці' (Арк. К. № 34, 63).

Гавра 'ведмежий барліг під снігом або в ямі, печері' *Гайтуучи* на *защ'а* *мы* *вийшли* на *прип'айшу* *гавру* // Запоз. з східнороманських мов; рум. *găură* 'діра; лігво', молд. *găură* 'т.с.' пох. очевидно від лат. **cavula*, утвореного від *cavus* 'порожній, видовбаний' (ЕСУМ I 447). Вжив. у літ. мові (СУМ II 9). Ареал назви продовжується у гуц., бойк. говорах (ГГКС 50; МСГГ 42; Он. I 154).

Глуш 'місце, де на день залягає стадо кабанів' *Лежало* *дику'нію* у *глу'ши* // Пов'яз. з псл. **gluxъ* 'глухий' (ЕСУМ I 530; Фасм. I 417; Преобр. I 167). Номен *глуш* утвор. від *глухий* (СУМ II 88). Відоме у літ. мові як 'зарослий ліс або сад' (СУМ II 90). Пор. гуц. *глушинá* 'зарослі, дебри' (МСГГ 36).

У групі дієслівних назв, що характеризують процес полювання:

Пострілювати 'зрідка займатися мисливством' *Наш* *голо'ва* *любит* *пострілювати* // Утвор. префіксально-суфіксальним способом від *стріляти* (СУМ IX 777), походж. сягає псл. **strĕla* (ЕСУМ IV 444-445; Фасм. III 774; Преобр. II 404-405). Літ. *пострілювати* 'стріляти потроху, час від часу' (СУМ VII 381).

Загубитися 'заблукати на полюванні' *Загубитися* у *наших* *хаи'чах* *може* *хы'ба* *моло'дый* *вадас* // Своім походж. сягає псл. **gubiti* < **goubiti*, каузативна форма до **gybnoti* 'гибнути' (ЕСУМ I 611-612; Преобр. I 166-167). У староукр. мові **загоубити* 'втратити' (ССМ XIV-XV I 374). Фіксується у (Гр. II 31; ВТССУМ 387). Пор. гуц. *загубіти* 'знищити; втратити' (МСГГ 59).

Лиси́аї 'крик мисливця на собаку під час відбирання у неї дичини' 2 ос. одн. нак. сп-бу від *лиша́ти*. Не' *дале'ко* *чу'ю* *Мига'ла* / *лиша́ї* / *гой'кат* на *с'воєо* *пса* // Корінням сягає псл. **lišiti*, **lišq* 'позбавляти, залишати, лишати'; пор. пол. заст. *liszyć* 'залишати' (ЕСУМ III 252-253; Фасм. II 505; Преобр. I 460-461). У Гр. зустрічається у знач. 'покинути, покидати' (Гр. II 366), а в нормативних словниках у знач. 'переставати що-небудь робити, відмовлятися від чогось' (СУМ IV 502-503; НТСУМ II 83-84). Пор. гуц. *лише́ти* (ГГКС 112), бойк. *лиш'ати* (Он. I 412).

Лупити 'знімати шкуру зі звіра' *Лисиця* *лупит'са* *чу'лком* // Корінням сягає псл. **lupiti* 'знімати шкірку, лускати, лушити; (перен.) грабувати' (ЕСУМ III 308-309; Фасм. II 534). Фіксується словником староукр. мови: **лоупити* 'обдирати, обчищати (кого, з кого)' (ССМ I 559). Вживається в літ. мові (Гр. II 382; СУМ IV 556). На Закарпатті вжив. ще у знач. 'багато і швидко їсти (про людину)' Пор.: бойк., гуц., поліс., західнополіс. *лупіти* 'знімати шкіру із забитої тварини' (Он. I 419; МСГГ 96; ГГКС 115; Лис. СПГ 117; Арк. СЗГ II 293; Арк. К. № 152), наддністр. *лупіти* 'лущувати' (Др. 89). У говірках правобережної Черкащини пошир. зі знач.: 1) 'витріщати зуби' (про собаку); 2) 'обдирати, здирати шкуру з тварини' (Лис. СЛПЧ 15). В одній із говірок Західного Полісся побутує діалектизм *лупіти* у знач. 'їсти' (Арк. СЕ 46).

Іншомовні запозичення в цій групі назв:

Гайтовати 'ходити на полювання' *Зи'моу* *кажд'жу* *не'д* *іл'у* *мы* *зби'раемес'а* *гайто'вати* // З уг. *hajt* 'ганяти', звідки й пол. *hajtować* 'робити облаву' (ЕСУМ I 4545); пор. ще укр. *гайтувати* 'полювати, особливо з гончими' (ВТС-СУМ 218; Гр. I 266). Пор.: 'ганятися за кимось; ганятися за дикунами, за звіриною' (Бевка 45), 'гнатися; поганяти (коней); полювати' (МСГГ 32), 'полювати; гонити, наздоганяти; гавкати (про собак)' (ГГКС 43).

Сигналіти 'подавати сигнал з мисливського рижка' *Пере'д* *ва'даскоу* *усе* *с'игналіт* *лиш* *бри'га'дир* // Із західноєвропейських мов; нім. *Signal*, фр. англ. *signal* поход. від. пізньолат. *Signāle* (*signālis*), субстантивованого прикм., пов'яз. із *signum* 'знак'. (ЕСУМ V 226). На думку Фасмера це слово запозичено з срлат. *Signāle*, *Signum* 'знак' через посер. нім. *Signal*, або фр. *Signal* (Фасм. III 618); відоме у літ. мові як 'передавати сигнальні знаки' (СУМ IX 157). Ареал назви продовж. у західнополіс. говорах (Арк. К. № 25).

Фунтувати 'розбирати впольоване дике м'ясо на частини між групою мисливців' *Фунтувати* *ди'чину* *має* *п'раво* *ли'ше* *бри'га'дир* // Із свн. *phunt* 'фунт', днв. *phunt* від лат. *pondō* 'вага, по вазі' (Фасм. IV 210). Серед нім. запозичень виділяв його ще І.Вагилевич (Дз. ВПДІЗ 166). У ССІС *фунт* 'одиниця маси в багатьох країнах (від 317,6 до 560 г)' (ССІС 730). Це запоз. пошир. і в літ. мові як 'міра ваги, що дорівнювала 409,5 г і застосовувалася на території Росії, України і Білорусії з X ст. до запровадження метричної системи мір' (СУМ X 653).

Аналізовані діалектні назви репрезентують реальне буття лексики мисливців с. Кушніці, її склад, специфіку, динаміку розвитку. Обстежена говірка, як і інші говірки Закарпаття, у процесі свого розвитку пройшла ті самі мовні процеси, що й інші українські говори і еволюціонувала в одному напрямі з ними. Тому, незважаючи на свою специфіку, в основі вона має українську мовну структуру. У зв'язку з цим багато діалектних мисливських назв мають відповідники у літературній мові. З опрацьованого добре видно, що найбільшу

кількість мисливських назв у говірці с. Кушніці становлять слова ще спільнослов'янського фонду. Це пояснюється тим, що мисливство є дуже давнім заняттям людини, яким займалися споконвіків. Пев-

на частина назв є запозиченнями з різних мов, які могли потрапити в говірку як усним, так і писемним шляхом. Лексика мисливства різноманітна, чим і викликає ще більший дослідницький інтерес.

Література

- Арк. – Аркушин Г. Л. Атлас мисливської лексики Західного Полісся. – Луцьк, 2008.
- Арк. СЗГ – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: У 2 т. – Луцьк, 2000. – Т. 1–2.
- Арк. СЕ – Аркушин Г. Л. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся та західної частини Волині. – Луцьк – Люблін, 2005.
- Бевка – Бевка О. Словник пам'ятник. Діалектний словник села Поляна Мараморощського комітату. – Ніредьгаза, 2004.
- ВРС – Венгерско-русский словарь. Сост. М. Г.Кахана / Под. ред. К. Е. Майтинской. – М., 1951.
- ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2005.
- Гв. – Гвоздяк О. М. Особливості функціонування лексем німецького походження в українських говірках Закарпаття // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць). – Випуск 2. – Ужгород, 2000.
- ГГКС – Гуцульські говірки: Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997.
- Гр. – Словарь української мови / Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко: У 4 т. – К.: Наук. думка, 1996 – 1997. [Репринт. вид.].
- Дз. ВПДІЗ – Дзензелівський Й. О. І. Вагілевич – перший дослідник іншомовних запозичень в українській мові (Переймання зі слов'янських мов) // *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. – Warszawa, 2000.
- Дз. ПССДЗ – Дзензелівський Й. О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпатської області. – Ужгород, 1958.
- Др. – Друль І.С. Словник говірки села Грабовець Стрийського району Львівської області (на правах рукопису). – Луцьк, 2006.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К., 1982 – 2006. – Т. I – V.
- Лис. СЛПЧ – Лисенко П. С. Словник специфічної лексики говірок правобережної Черкащини // *Лексикографічний бюлетень*. – К., 1958. – Т. VI.
- Лис. СПГ – Лисенко П. С. Словник польських говорів. – К.: Наук. думка, 1974.
- МСГГ – Піпаш Ю. О., Галас Б. К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). – Ужгород, 2005.
- Німч. – Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. – К.: Наук. думка, 1992.
- НТСУМ – Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: У 3 т. – К., 2007.
- Он. – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. – К., 1984.
- Пал. – Паламарчук Л. С. Словник специфічної лексики говірки с. Мусіївки (Вчорайшенського району Житомирської області) // *Лексикографічний бюлетень*. – К., 1958. – Т. VI.
- Преобр. – Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка: В 2 т. – М., 1959.
- Прок. – Прокопенко В. А. Областной словарь буковинских говоров // *Карпатская диалектология и ономастика* (36. статей). – М., 1972.
- СІС – Словник іншомовних слів / За ред. О. С.Мельничука. – К., 1977.
- ССІС – Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І.Скопненко, Т. В.Цимбалюк. – К., 2006.
- ССМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: У 2т. – К., 1977.
- СУМ – Словник української мови: В 11 т. – К., 1970–1980.
- Фасм. – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Пер. и доп. О. Н.Трубачева. – М., 1986–1993.

Ковач Ганна – аспірант кафедри української мови УжНУ.